

TŪRISMA NOZARES ATTĪSTĪBA LATVIJĀ DEVELOPMENT OF THE TOURISM INDUSTRY IN LATVIA

Līga Nagle

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, lz09054@edu.rta.lv, Rēzekne, Latvija

Zinātniskā vadītāja Dr.oec. **Lienīte Litavniece**

Abstract. *The problem of the research is the security measures and restrictions introduced by the government, as well as the measures implemented by other countries have a negative impact on the development of the tourism industry. The aim of the research is to evaluate the development opportunities of the tourism industry in Latvia. From the beginning of 2020, when the Covid-19 restrictive measures were imposed, the situation in the tourism sector began to deteriorate. The most negative effects were felt in labour - intensive sectors - transport service, passenger transport, reservation services of travel agencies and tour operators, accommodation and food services. Latvia has developed a strategy to mitigate the consequences of the Covid-19 crisis with a set of measures that will allow overcoming the economic crisis caused by Covid-19 and its mitigation measures.*

The study analyses the statistical data on the impact of Covid-19 on the development of the tourism industry. Faced by the tourism industry when security measures and restrictions were put in place to mitigate the effects of the Covid-19 pandemic. The results of the study revealed that government restrictions and security measures are having a negative impact on tourism development, as economic performance has deteriorated significantly and it will take time for the tourism industry to recover from the crisis.

Keywords – Covid-19 pandemic, tourism, tourism development.

Ievads

Tēmas izvēle un aktualitāte ir pamatota ar to, ka Covid-19 ekonomiskā krīze ir būtiski ietekmējusi tūrisma nozares attīstību ar ieviestajiem drošības pasākumiem un ierobežojumiem kā arī ceļošanas aizliegumiem. Šie visi noteiktie pārvietošanās ierobežojumi visvairāk skar tieši tūrisma nozares apkalpošanas jomu. Tūrisma nozare- tautsaimniecības nozare, kuras uzdevums ir tūrisma pakalpojumu sagatavošana un sniegšana (*Tūrisma likums, 1998, 1.p.*). Tūrisma nozare sniedz būtisku ieguldījumu ekonomikas attīstībā (*Swedbank biznesam, 2020*). Saskaņā ar statistikas datiem tūrisma nozare Latvijā veido 4,1 % no iekšzemes kopprodukta (turpmāk – IKP) un nodrošina 8,9% darbavietu Latvijā. 2019.gadā Eiropas Savienības tūrisma nozare nodarbināja 22 miljoni cilvēku (*Vanadziņš, 2018; Eiropas Parlaments, 2020*). Tūrisms ir viens no lielākajiem un ātrāk augošajiem sektoriem pasaules ekonomikā (*Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra, 2018*). Tūrisms ir kļuvis par vienu no vadošajām nozarēm daudzās valstīs (*Lingeberzins, 2019*). Latvijā tūrisms tiek uzskatīts par vienu no ekonomiskās attīstības iespējām (*Muhina, 2012; Čingule, 2009*) un tas ir nozīmīgs ieņēmumu avots, kas veicina valsts iekšzemes kopproduktu. Tūrisma nozare ir visjutīgākā pret ārējās vides ietekmējošiem faktoriem.

Pētījuma mērķis ir izvērtēt tūrisma nozares attīstības iespējas Latvijā. Mērķa sasniegšanai tika definēti šādi uzdevumi:

- 1) izpētīt tūrisma nozares teorētiskos aspektus;
- 2) apkopot un analizēt tūrisma attīstības tendences;
- 3) izteikt secinājumus un priekšlikumus.

Pētījuma laika periods - 2019.-2021.gads.

Pētījuma izmantota monogrāfiskā jeb aprakstošā metode, analīzes metode un grafiskā metode. Pētījuma ietvaros tika izvirzīta hipotēze – Covid-19 ietekme ir salīdzinoši liela un radījusi būtiskas pārmaiņas tūrisma attīstībā.

Tūrisma nozares attīstības iespējas Latvijā

Tūrisma ir ļoti daudz definīciju. Tūrisma likumā tūrisms tiek definēts kā personas darbības, kas saistītas ar ceļošanu un uzturēšanos ārpus savas pastāvīgās dzīvesvietas brīvā laika pavadīšanas, lietišķo darījumu kārtošana vai citā nolūkā ne ilgāk kā vienu gadu (*Tūrisma likums, 1998, 1.p.*), savukārt, citā literatūras avotā tūrisms ietver personu darbības, kas atpūtas, uzņēmējdarbības vai citiem mērķiem dodas uz vietām, kas atrodas ārpus viņu ierastās vides, ne ilgāk kā vienu gadu pēc kārtas (*Holden, 2016*). Salīdzinot šīs definīcijas autore nonāk pie secinājuma, ka tūrisms ir ceļošana ar noteiktu mērķi, piemēram, atpūsties, izklaidēties vai kārtot darījumu. Apvienoto Nāciju Organizācijas Pasaules Tūrisma Organizācija definē tūristus kā cilvēkus, kuri „ceļo un paliek vietās, kas ir ārpus to ierastās vides vairāk kā 24 stundas, bet ne ilgāk par vienu gadu dēļ atpūtas, biznesa vai cita mērķa, kas nav saistīts ar atlīdzības gūšanu ceļojuma laikā apmeklētajā vietā”. Ienākošais tūrisms ir tad kad ārvalstu ceļotāji ierodas Latvijā, savukārt izejošais tūrisms ir tad, kad Latvijas iedzīvotāji ceļo ārpus Latvijas un vietējais tūrisms ir Latvijas iedzīvotāju ceļošana pa Latviju (*Tūrisma likums, 1998, 3.p.*).

Tūrisma likumā tūrisma nozare tiek definēta kā tautsaimniecības nozare, kuras uzdevums ir tūrisma pakalpojumu sagatavošana un sniegšana. Tūrisma likumā arī ir definēti tūrisma nozares galvenie uzdevumi un tie ir šādi: nodrošināt tūrisma brīvas un vienlīdzīgas iespējas, celt tā ekonomisko efektivitāti un radīt jaunas darba vietas, kā arī veicināt iedzīvotāju labklājību; veicināt Latvijas integrāciju starptautiskajā tūrisma apritē; veicināt vietējā tūrisma attīstību un tūrisma pakalpojumu eksportu (*Tūrisma likums, 1998, 3.p.*).

Tūrisma nozarē darbojas dažādu veidu uzņēmumi: informācijas un pakalpojumu sniedzēji, ceļojumu aģenti un ceļojumu operatori, izmitinātāji, galamērķa pārvaldības organizācijas, tūrisma objektu pārvaldītāji un pasažieru pārvadātāji (*Narkūnienē, Gražulis, Arbidane, 2017*). Taču tūrisma nozares galvenie sektori ir trīs – tūristu mītņu sektors, sabiedriskās ēdināšanas sektors, kā arī tūrisma operatoru un aģentūru sektors (*Ekonomikas ministrija, 2020*).

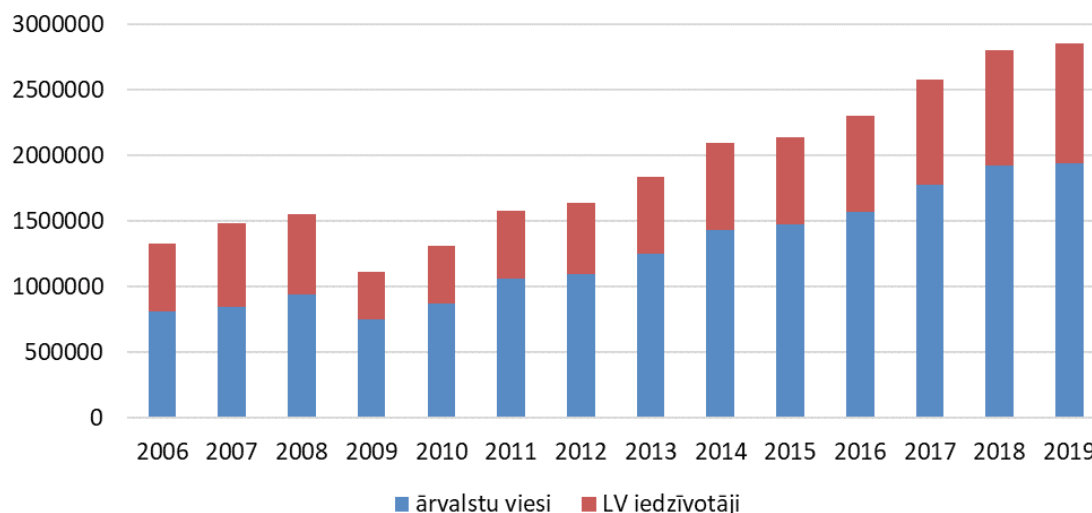
Tūrisma nozari kopumā ietekmē gan iekšējās vides, gan ārējās vides faktori. Uz tūrisma nozari vislielāko ietekmi atstāj tieši ārējās vides faktori, jo tie var radīt ilglaicīgu ietekmi uz attīstību. Ārējie vides faktori ir sezonālitate, politiskā nestabilitāte vai ekonomiskā krīze un ekonomiskās situācijas pasliktināšanās (*Van der Steina u. C., 2019*). Autore pētījumā analizēs vienu ārējās vides faktoru, kurš šobrīd būtiski ietekmē tūrisma attīstību un kura galvenā ietekme ir valsts lēmums par ierobežojumu ieviešanu tā ir globālā pandēmija (Covid-19), kas sākās no 2020.gada. Tūrisma nozare šīs izmaiņas izjūt vissmagāk, jo slēgtās valsts robežas krasi samazināja ceļotāju skaitu un pēc tam arī pilnībā apstādināja ārvalstu tūristu plūsmu, tādējādi samazinot tūrisma nozares ienākumus un atstājot bez darba daudzus tūkstošus nozarē strādājošo, jo kā jau iepriekš tika minēts, ka tūrisma nozare nodrošina 8,9% darbavietu Latvijā (*Vanadziņš, 2018*). Nozares darbība faktiski ir apstādināta – starptautiskā pasažieru plūsma ir pārtraukta, kam ir tieša ietekme uz viesnīcu un tūrisma operatoru sektoriem, un iestājusies tā teikt tūrisma ne sezona, kā rezultātā būtiski samazinājusies arī iekšzemes ceļošana (*Dienas bizness, 2020*). Pēc statistikas datiem 2019.gadā ES tūrisma nozarē bija nodarbināti 22,6 miljoni cilvēku (*Eiropas Parlaments, 2020*). Līdz Covid-19 ekonomiskajai krīzei pasaules tūrisms bija piedzīvojis 10 izaugsmes gadus par ko liecina apkopotie statistikas dati (*Pelēce, 2020*).

Ceļošanas ierobežojumu dēļ smagi skartajai ceļojumu biroju, tūrisma operatoru rezervēšanas pakalpojumu apakšnozarei pēc Centrālās statistikas datiem 2020.gadā bija samazinājums par 60%, savukārt izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē bija samazinājums par 38,1%, nozari ietekmēja ar Covid-19 slimības izplatību saistītie ierobežojumi - robežu slēgšana pavasarī, noteiktie pašizolācijas noteikumi no ārvalstīm ierodoties Latvijā, kafejnīcu un restorānu darbības pārtraukšana kā arī iedzīvotāju piesardzība par savu veselību, izvēloties neceļot. Analizējot Centrālās statistikas datus var secināt, ka ceļošanas un pārvietošanās ierobežojumi būtiski ietekmēja arī izmitināšanas nozares attīstību, kur samazinājums bija 53,0%. Savukārt gada laikā, pakāpeniski pastiprinot pulcēšanās ierobežojumus un epidemioloģiskās prasības pakalpojumu sniegšanai, ēdināšanas nozares apjoms samazinājās par 32,6 % (*LR Centrālā statistikas pārvalde, 2021*).

Kā jau iepriekš tika minēts, ka tūrisma nozare Latvijā veido 4.1% no IKP un tās eksporta apjoms veido 4,5% no kopējā Latvijas eksporta. Jo lielāks ir tūrisma īpatsvars (IKP), jo svarīgāka loma tam ir

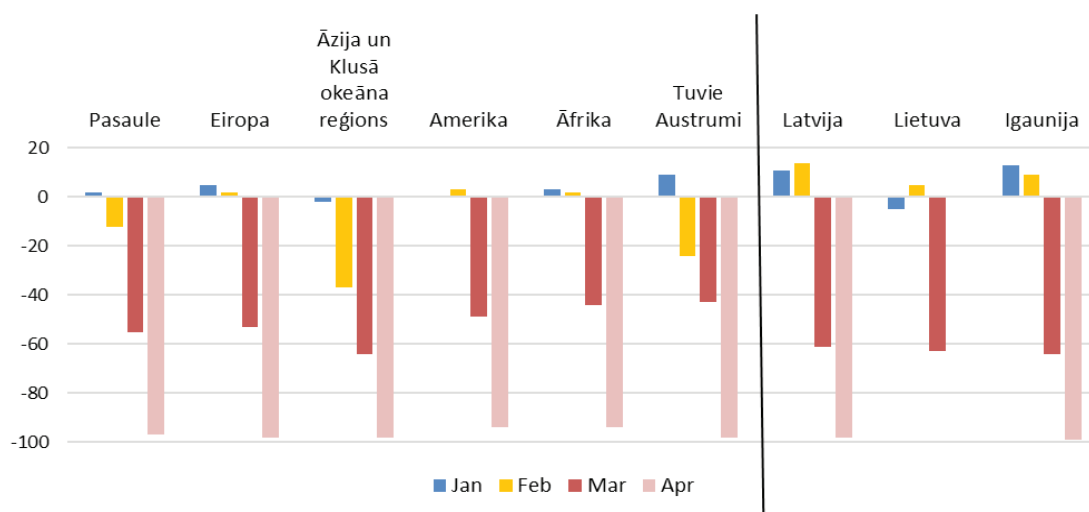
valsts ekonomikas attīstībā. Latvijas iekšzemes kopprodukts (IKP) 2020.gadā samazinājies par 3,6%, salīdzinot ar 2019.gadu (*LR Centrālā statistikas pārvalde, 2021*).

Pēc apkopotajiem statistikas datiem autore secina, ka pirms Covid-19 pandēmijas sākuma, tūrisma nozares attīstība attīstās straujāk, jo ik gadu ārvalstu viesu skaits turpināja pieaugt (sk. 1.attēlu).

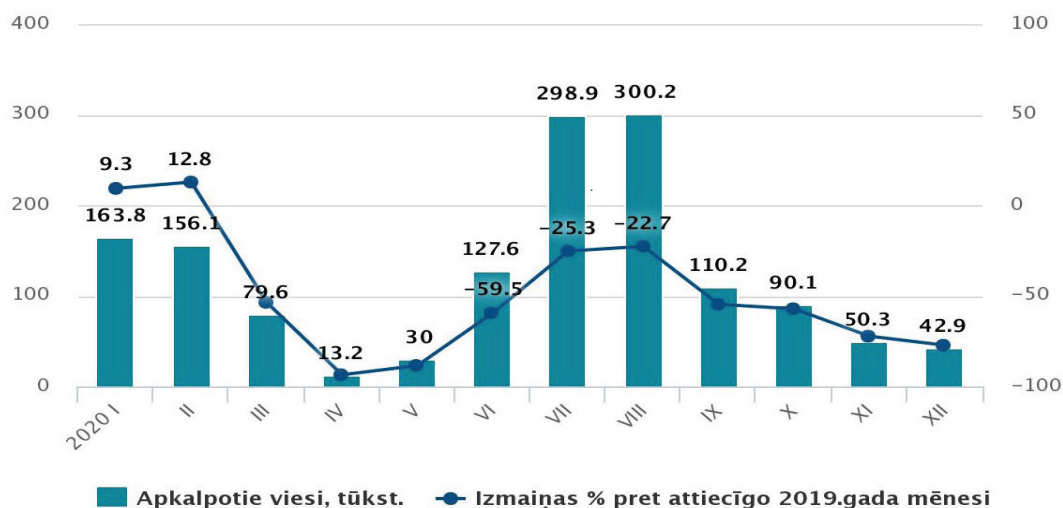
1.attēls. Ārvalstu viesu un Latvijas Republikas iedzīvotāju skaita rādītāji 2006.-2019.gados
(Pelēce, 2020)

Kopš 2020.gada sākuma tūrisma nozares rādītājos (sk. 2. attēlu) redzama būtiska globālās pandēmijas ietekme. Kopumā pasaulē kā arī Latvijā tūristu skaits gada pirmajos trīs mēnešos samazinājās par 22%, savukārt martā sarūkot pat par 55%. Tie ir aptuveni 67 miljoni zaudētu tūristu. Analizējot informāciju aprīlī tūrisms piedzīvojis 94-99% lielu kritumu salīdzinājumā ar 2019. gadu, jo 2020.gada aprīlī Latvijas tūristu mītnēs tika apkalpoti par 93,6% mazāk ārvalstu un vietējo viesu.

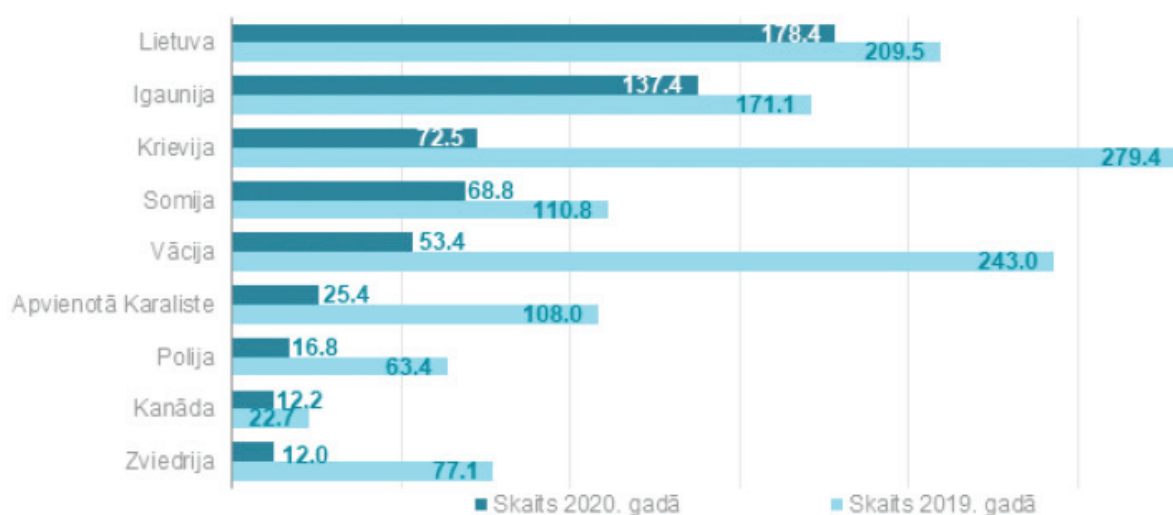
2.attēls. Ārvalstu tūristu gada izmaiņas 2020. gada pirmajos četros mēnešos, %
(Pelēce, 2020)

2020. gadā Latvijas tūristu mītnēs apkalpoti 1,46 milj. ārvalstu un vietējo viesu, kas ir par 48,7% mazāk nekā 2019. gadā un ir zemākais rādītājs pēdējo desmit gadu laikā (*LR Centrālā statistikas pārvalde, 2021*). No 2020. gada sākumā – janvārī un februārī viesu skaits palielinājās, savukārt pēc ārkārtas situācijas izsludināšanas valstī no 12. marta un vēlāk no 9. novembra gan vietējo, gan ārvalstu viesu ceļošanas iespējas samazinājās, līdz ar to vērojams viesu skaita kritums, salīdzinot ar iepriekšējā gada mēnešiem (sk. 3.attēlu).

3.attēls. Tūrisma mītnēs apkalpoto viesu skaits 2020.gada janvārī-decembrī
(LR Centrālā statistikas pārvalde, 2021)

Pēc Centrālās statistikas datiem var secināt, ka pēc ceļošanas ierobežojumu ieviešanas 2020. gadā salīdzinot ar iepriekšējo gadu ir redzami pazemināties ārvalstu viesu skaits arī no kaimiņvalstīm (sk. 4.attēlu).

4.attēls. Latvijas tūristu mītnēs apkalpoto ārvalstu viesu skaits 2020. un 2019. gadā, tūkstošos
(LR Centrālā statistikas pārvalde, 2021)

2020. gadā tūristu mītnēs tika apkalpoti 748 tūkst. Latvijas iedzīvotāju, kas ir par 17,6 % mazāk nekā 2019. gadā. To pavadīto nakšu skaits samazinājās par 16,5 %, un tas bija 1,39 milj. (LR Centrālā statistikas pārvalde, 2021).

Pamatojoties uz izpētītajiem datiem, autore secina, ka tūrisma nozare straujāk attīstās, ja palielinās ārvalstu tūristu skaita pieaugums. 2020. gads viennozīmīgi bija pārmaiņu, izaicinājumu un pielāgošanās gads. Ārvalstu viesu trūkumu vissmagāk izjuta lielās viesnīcas, jo citos gados apmēram puse no viesnīcu viesiem, bija tieši ārzemju tūristi. Pēc tūrisma aģentūru datiem ārvalstu tūristu galvenais ceļojuma mērķis ir bijusi Rīga. Tāpat 2020. gadā smagi tika ietekmēts kultūras tūrisms un 90% no visiem masu pasākumiem. Sakarā ar ieviestajiem ceļošanas ierobežojumiem ir būtiski pieaudzis vietējo tūristu skaits.

Secinājumi un priekšlikumi

Secinājumi:

1. Tūrisma nozare sniedz būtisku ieguldījumu ekonomikas attīstībā un izaugsmē, kā arī nodrošina 8,9% darbavietu Latvijā.
2. Lai veicinātu tūrisma attīstību un tūrisma nozare straujāk varētu attīstīties nozīmīgs ir ārvalstu tūristu skaita pieaugums.
3. Ieviestie Covid-19 ierobežojumi smagi ietekmēja tūrisma nozares attīstību kā rezultātā tika apstādināta ārvalstu tūristu plūsma,
4. Tūrisma nozarē ir notikušas būtiskas pārmaiņas, kas visdrīzāk saglabāsies vēl ilgu laiku arī pēc pandēmijas ierobežošanas, jo ierobežotā, pārtrauktā tūrisma plūsma ir atstājusi ilglaicīgas sekas uz nozares darbību un būs nepieciešams ilgs laiks kamēr nozare pilnībā atkopsies no pandēmijas.

Priekšlikums:

Tūrisma nozares pārstāvjiem būtu jāizstrādā rīcības plāns turpmākai tūrisma attīstībai gadījumam, ja Covid-19 pandēmija vēl joprojām turpināsies, tas palīdzētu samazināt negatīvo ietekmi uz nozares attīstību.

Izmantotie avoti un literatūra

1. *Tūrisma likums* (17.09.1998). LR likums. <https://likumi.lv/ta/id/50026-turisma-likums>, sk. 02.04.2021.
2. Čingule, S. (2009). Regional Development and Economic Potential of the Counties of Latvia. *Economic Science for Rural Development Conference Proceedings*, 19, 294-306. Retrieved 11.01.2021 from <http://web.a.ebscohost.com>
3. Dienas Bizness (27.10.2020) *Sagatavoti priekšlikumi tūrisma nozares glābšanai no bankrota* <https://www.db.lv/zinas/sagatavoti-priekslukumi-turisma-nozares-glabsanai-no-bankrota-499418>, sk. 04.04.2021.
4. Eiropas Parlaments (25.09.2020). *Covid-19: ES atbalsts tūrisma nozarei*. <https://www.europarl.europa.eu/news/lv/headlines/society/20200429STO78175/covid-19-es-atbalsts-turisma-nozarei>, sk. 02.04.2021.
5. Ekonomikas ministrija (27.10.2020). *Vitenbergs: tūrisma nozare ir uz bankrota robežas*. <https://lvportals.lv/dienaskartiba/321325-vitenbergs-turisma-nozare-ir-uz-bankrota-robezās-2020>
6. Holden, A. (2016). *Environment and Tourism*. Retrieved 15.04.2021. <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315767659/environment-tourism-andrew-holden>
7. Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra (2018). *Tūrisma mārketinga stratēģija 2018-2023*. https://www.liaa.gov.lv/sites/liaa/files/content/Turisms/turisma_marketinga_strategija_kopsavilkums.pdf, sk. 02.04.2021.
8. Lingeberzins, E. (2019). Regional Context of Domestic Travel in Latvia. *Economic Science for Rural Development Conference Proceedings*, 52, 76-83. DOI: 10.22616/ESRD.2019.10
9. LR Centrālā statistika pārvalde (15.02.2021). *2020. gadā tūristu mītnēs uz pusi mazāk viesu*. <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/noz/turisms/preses-relizes/6317-latvijas-viesnicu-un-citu-turisma-mitnu-darbibas>, sk. 06.04.2021.
10. LR Centrālā statistika pārvalde (20.02.2021). *IKP samazinājums 2020. gadā 3,6 % un 4. ceturksnī 1,5 %*. <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/valsts-ekonomika/ikp-istermina/preses-relizes/6564-iekšzemes-kopprodukts-2020>, sk. 06.04.2021.
11. Muhina, L. (2012) EU Structural Funds for Tourism Development in Latvia. *Economic Science for Rural Development Conference Proceedings*, 28, 98-103. Retrieved 06.04.2021 from https://www.esaf.ltu.lv/sites/esaf/files/files/lapas/28_rural_business_and_finance_1.pdf
12. Narkūnienē, R., Gražulis, V., Arbidane, I. (2017). Tourism Development Conditions in the Municipalities of Lithuania and Latvia Regions. CBU International Conference on Innovations in Science and Education, 5, 320-325. DOI: <https://doi.org/10.12955/cbup.v5.945>
13. Pelēce, D. (21.07.2020). *Nākotnes tūrisms – viesnīcu burziņš vai distancēšanās Latvijas plavās?* <https://www.makroekonomika.lv/nakotnes-turisms-viesnicu-burzins-vai-distancesanas-latvijas-plavas>, sk. 02.04.2021.
14. Swedbank Biznesam (07.05.2020). *Covid-19 ietekme uz ekonomiku līdz šim un neskaidrā nākotne*. <https://biznesam.swedbank.lv/ievads/ekonomika/2020-gada-sakums-ekonomika-53008>, sk. 06.04.2021.
15. Van der Steina, A., Rozīte, M., Medne, I., Bērziņa, K., Klepers, A., Veliverronena, L., Grīnfelde, I. (2019). *Latvijas tūrisma nozares analīze*. Pētījums. http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/file/Latvijas_turisma_nozares_analize_%20BrandTour_%20final.pdf, sk. 02.04.2021.
16. Vanadžiņš, V. (20.08.2018). *Tūrisma nozare nodrošina 8,9% darbavietu Latvijā*. <https://www.db.lv/zinas/turisma-nozare-nodrosina-89-darbavietu-latvija-478092>, sk. 02.04.2021.

Summary

Tourism is one of the largest and fastest growing sectors of the world economy. In Latvia, tourism is considered to be one of the opportunities for economic growth and it is an important source of revenue that contributes to the country's gross domestic product. An important indicator for the tourism sector is the increase in the number of foreign tourists, which in turn promotes faster development in the sector. Tourism sector - a sector of the national economy whose task is to prepare and provide tourism services. There are different types of companies operating in the tourism sector: information and service providers, travel agents and tour operators, accommodation providers, destination management organizations, tour operators and passenger carriers. However, the main sectors of the tourism industry are three - the tourist accommodation sector, the catering sector, as well as the tour operator and agency sector. The tourism industry as a whole is affected by both internal and external environmental factors. The study considers one of the factors of the external environment, which significantly influences the development opportunities of tourism. The worst effects of the Covid-19 pandemic are being felt, as closed national borders have drastically reduced the number of travellers and then completely stopped the flow of tourists, reducing the tourism industry's income and leaving many thousands of workers out of work.